

КОНТЕКСТНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ: ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

CONTEXTUAL APPROACH IN ADULT EDUCATION: FEATURES AND PROSPECTS IN UKRAINE

З початку повномасштабної агресії РФ проти України спостерігається зниження мотивації до навчання з боку слухачів. Це дослідження присвячене застосуванню контекстних підходів, заснованих на електронному навчанні, для підвищення мотивації здобувачів та якості навчання. У публікації автором висвітлено педагогічні можливості контекстного навчання в освіті дорослих. Однією з моделей навчання, яка може бути використана для досягнення підвищення компетенцій в освіті дорослих, є модель контекстного навчання. Контекстний підхід визнає, що навчання є складним і багатограним процесом, який виходить далеко за межі методик, орієнтованих на вправи, стимули і реакції.

У статті зазначені підходи, які використовує автор при викладанні тем «Професійний розвиток педагогічного працівника», «Інформаційна безпека педагогічного працівника» в Центральному інституті післядипломної освіти.

У процесі роботи, автором був проведений експеримент: 2 групи здобувачів (в загальній кількості 46 респондентів), які вивчали тему «Інформаційна безпека педагогічного працівника» в Центральному інституті післядипломної освіти працювали за різними підходами: контекстним та лекційним. Перша група працювала на основі віртуальної дошки Padlet, друга група навчалася за лекційною формою, авторськими розробленими презентаціями PowerPoint. Наприкінці навчання, автором був проведений тест через Google Forms для аналізу навчальних досягнень слухачів. За результатами дослідження встановлено, що при проходженні теми «Інформаційна безпека педагогічного працівника» слухачі, які працювали з віртуальною дошкою на основі контекстного підходу, мали вищий рівень активності та кращу успішність, ніж при проведенні занять лекційним методом з використанням презентацій в PowerPoint. Перша група оцінила якість проведення занять з використанням контекстного підходу вище, як більш організовані, мотиваційні, і ті, які сприяли вищому досягненню результатів.

Ключові слова: освіта дорослих, персоналізація, віртуальна дошка, презентація, безперервна освіта, компетентність.

Since the beginning of Russia's full-scale aggression against Ukraine, there has been a decline in motivation to learn on the part of students. This study is devoted to the application of contextual approaches based on e-learning to increase students' motivation and quality of learning. In the publication, the author highlights the pedagogical possibilities of contextual learning in adult education. One of the learning models that can be used to achieve competence development in adult education is the contextual learning model. The contextual approach recognizes that learning is a complex and multifaceted process that goes far beyond methods focused on exercises, stimuli and reactions.

The article describes the approaches used by the author when teaching the topics "Professional Development of Teachers" and "Information Security of Teachers" at the Central Institute of Postgraduate Education.

In the process of work, the author conducted an experiment: 2 groups of applicants (a total of 46 respondents) who studied the topic "Information Security of a Pedagogical Worker" at the Central Institute of Postgraduate Education worked using different approaches: contextual and lecture. The first group worked on the basis of the Padlet virtual whiteboard, while the second group studied in a lecture form, using the author's own PowerPoint presentations. At the end of the training, the author conducted a test via Google Forms to analyze the students' learning achievements. The results of the study showed that when studying the topic "Information Security of a Teacher", students who worked with a virtual whiteboard based on a contextual approach had a higher level of activity and better performance than when conducting classes using the lecture method with PowerPoint presentations. The first group rated the quality of classes using the contextual approach higher, as more organized, motivating, and contributing to higher achievement.

Key words: adult education, personalization, virtual whiteboard, presentation, continuing education, competence.

УДК 374.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/58.2.24>

Самойленко О.О.,

докт. пед. наук, доцент,
доцент кафедри філософії і освіти
дорослих
Центрального інституту післядипломної
освіти

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Освіта дорослих в Україні має перспективи, адже в умовах динамічних змін та умов сьогодення підвищується потреба осмислення здобутого досвіду та пошуку нових методологічних підходів. Освіта дорослих покликана задовольнити потребу сучасного слухача для створення персоналізованого, адаптивного та індивідуального підходу в процесі навчання та обрання дидактичних матеріалів (аудіовізуальних, відео чи графічних). Важливим завданням реформування освіти є забезпечення її безперервності і реалізація таких вимог, як

підвищення компетентностей, постійної актуалізації знань, знаходження нових форм та підходів у навчанні сприятиме становленню і розвитку системи освіти дорослого населення, утвердження принципів освіти впродовж життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В працях Н. Дем'яненко, В. Майковської, В. Желанова, І. Марчука, Н. Мирончук, Ю. Маслова, О. Шапран, Е. Байкер, Р. Бернс, А. Вербицького, О. Григоренко, П. Еріксон можна знайти основні питання, які стосуються контекстного навчання: специфіку, зміст, форми, методи, засоби та інше.

Вчені М. Барана та М. Созбіліра, зазначали, що контекстне навчання має бути організоване з дотриманням таких вимог, як – упорядкування символічної інформації; відображення в дисципліні наукової підготовки; відповідність встановленим загальним вимогам до здійснення професійної діяльності, що створює змістовний контекст діяльності [3]. На думку Д. Перін за допомогою контекстного підходу абстрактні узагальнені речі, про які йде мова на занятті набувають реального змісту [6].

Реалізація різних наукових підходів під час контекстного навчання можна знайти в роботах таких науковців: компетентнісного (О. Єрмакова, А. Вербицького, О. Ларіонова); діяльнісного (Н. Пророк, І. Тиханкіна); індивідуального (Н. Смирнова).

Метою статті є обґрунтування доцільності використання контекстного підходу при проведенні занять в освіті дорослих.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Епоха глобалізації вносить зміни в процес навчання на кожному рівні освіти. Однією з найважливіших складових розвитку освіти є технології та інформація. Технології привели нас до глобального використання Інтернету, де доступ до всього світу стає таким близьким і простим. Розвиток технологій значно вплинув на різні сфери суспільного життя, в тому числі і на процес навчання, особливо в освіті дорослих, адже це та категорія здобувачів, яка має певний досвід та практику навчання, знання та навички. У контексті сучасного процесу модернізації освіти в Україні викладачі все більше переходять на «особистісний та персоналізований вимір»; практико-орієнтовані системи освіти набувають актуальності та більшого поширення, що дозволяють організувати освітній процес при викладанні в Центральному інституті післядипломної освіти.

У Рекомендаціях ЮНЕСКО щодо навчання й освіти дорослих, в 2015 році визначено, що навчання і освіта дорослих є ключовими компонентами навчання впродовж життя [8]. В січні 2023 року зроблено черговий важливий крок на шляху законодавчого врегулювання системи освіти дорослих – на засіданні Верховної Ради України розглянуто та прийнято у першому читанні проєкт Закону України «Про освіту дорослих» (реєстраційний № 7039). Передбачається створення умов для ефективної співпраці зацікавлених сторін із метою реалізації права дорослої особи на безперервне навчання впродовж життя, для задоволення її особистісних потреб з урахуванням пріоритетів суспільного розвитку та запитів економіки. Під час підготовки проєкту Закону враховано досвід і основні рекомендації Європейського Союзу з питань розвитку освіти впродовж життя, освіти дорослих та вітчизняні напрацювання та дослідження з цього питання, зокрема

дослідження «Державна політика у сфері освіти дорослих». Законопроект пропонує нову ідеологію освіти дорослих, що передбачає реіндустріалізацію цієї системи [9].

Орієнтуючись на основні напрями перебудови в освіті, можна стверджувати, що вони відображають об'єктивні тенденції розвитку, накопичені в передовому педагогічному досвіді. Завдяки активності дорослого здобувача, виникають нові форми, методи та засоби навчання, які поєднуються на досвіді, праці та навчанні. Тобто, навчання повинно бути побудоване відповідно до комунікативного підходу, використовувати ситуаційність на заняттях та контекстний підхід: під час занять створюються ситуації, які максимально наближені до реальних умов комунікації. Контекстний підхід визнає, що навчання є складним і багатограним процесом, який виходить далеко за межі методик, орієнтованих на вправи, стимули і реакції. Варто зазначити, що освіта дорослих як особлива соціальна інституція має сприяти безперервній та успішній адаптації кожної дорослої людини до змінних умов існування упродовж людського життя в умовах збільшення його тривалості та активності. Освіта дорослих в усіх її вимірах – формальна, неформальна, інформальна – спрямована на саморозвиток особистості й відповідно, повинна мати підтримку на державному рівні. Саме такий підхід разом із гарантією права особистості на освіту в будь-якому віці є базовою нормою законодавчих актів у прогресивних європейських державах [7].

Контекстне навчання базується на теорії діяльності, відповідно до якої засвоєння соціального досвіду здійснюється в результаті активної, спланованої діяльності суб'єкта на основі таких принципів: активності особистості; проблемності; єдності навчання і соціалізації; послідовного моделювання в формах навчальної діяльності слухачів змісту і умов професійної діяльності фахівців [4].

В теорії контекстного навчання вчені виділяють такі три моделі освіти [2]:

- семіотична модель навчання – передбачає академічну роботу з текстом, тобто переробку знакової системи – індивідуальне опрацювання кожним слухачем теоретичних аспектів [1];

- модель імітаційного навчання – це спеціально змодельована ситуація майбутньої фахової діяльності, яка вимагає аналізу і прийняття рішень на основі отриманої інформації;

- модель соціального навчання є проблемна ситуація чи фрагмент фахової діяльності, що аналізується та перетворюється слухачами у форму спільної діяльності.

Нещодавні дослідження визнали контекстний підхід ефективним процесом, який спонукає дорослих слухачів до навчання та робить його більш значущим через реальну практику

з автентичними проблемами. Це не тільки полегшує участь здобувачів в освітній діяльності, але й покращує їх навчальну продуктивність, завдяки перевагам комп'ютерних і мультимедійних технологій. З вищесказаного можна зробити висновок, що в технології контекстного навчання особливе місце посідає моделювальна практика. Вона передбачає заміщення реального об'єкта професійної діяльності його модельним логіко-почуттєвим відтворенням у вигляді опису найбільш значущих властивостей.

Контекстне навчання в освіті дорослих здійснюється як система переходів від навчальної діяльності академічного типу (лекція, семінар) через форми квазіпрофесійної діяльності (ділова гра) до навчально-професійної (тренінг, проєкт), а потім – до реальної професійної діяльності. Так забезпечуються психолого-дидактичні умови інтеграції навчальної, наукової та виробничої діяльності дорослих, умови для творчого розвитку індивідуальності кожного фахівця [5]. Розміщення навчання в контексті може зробити процес навчання більш привабливим і внутрішньо мотивуючим для дорослого слухача.

Організація активності слухачів відповідно до закономірностей переходу від навчальних текстів, знакових систем як матеріальних носіїв минулого досвіду до професійної діяльності, яка є динамічно змінною і тому щоразу одночасно здійснюється в нових умовах та має загальні ознаки, становить сутність знаково-контекстного (контекстного) навчання [5].

При проведенні занять в освіті дорослих варто зважати на такі вимоги:

- специфічні вимоги слухачів;
- викладання повинне бути більш специфічним для потреб слухачів;
- дидактичні методи, такі як лекції, читання, посібники та семінарські заняття повинні використовуватися для надання нової інформації;
- активне вивчення конкретних ситуацій, групові дискусії, мозковий штурм і т.д.

Під час викладання тем «Професійний розвиток педагогічного працівника» та «Інформаційна безпека педагогічного працівника» в Центральному інституті післядипломної освіти автор вважає за доцільне використовувати наступні підходи:

- використання контекстуалізованих підходів, таких як проєктне навчання, кейс-орієнтоване навчання та навчання, інтегроване в роботу;
- інтеграція та розв'язання реальних проблем та проблем на робочому місці в навчальній діяльності;
- здійснення оцінювання як способу викладання змісту та вирішення певних поставлених задач;
- застосування панельних дискусій, ведення блогів, проведення конференцій, гостьових лекцій

людей з галузі, яка вивчається в дисципліні, залучення цифрових ресурсів.

В процесі навчання автором був проведений експеримент: 2 групи здобувачів (в загальній кількості 46 респондентів), які вивчали тему «Інформаційна безпека педагогічного працівника» в Центральному інституті післядипломної освіти працювали за різними підходами: контекстним та лекційним. Перша група працювала на основі віртуальної дошки Padlet, яка сприяє формуванню логічно структурованих знань, дає можливість зважати на індивідуальний темп виконання кожного слухача, при цьому дозволяє контролювати знання. Контекстний підхід передбачав напрацювання ряду питань, пов'язаних з темою, викладення на дошку завдань для слухачів (індивідуальних та групових), а також рекомендації щодо літератури, яка може бути опрацьована дорослими слухачами перед тим, як прийти на лекцію. Крім того, завдання та матеріал оновлювались перед початком занять. Метою контекстного підходу була підготовка слухачів до теми, яка буде обговорюватися на занятті, щоб вони мали попередні знання про матеріал, а також для залучення їх до активізації знань та діяльності, практичних навичок та попередньо набутого досвіду.

Для слухачів, які навчалися за лекційною формою були розроблені авторські презентації PowerPoint як основний засіб навчання. Дорослі студенти були активними слухачами, при цьому самостійна чи практична робота не передбачалась. Наприкінці навчання, автором був проведений тест через Google Forms для аналізу навчальних досягнень слухачів. Тест складався з шести запитань, де 4 питання мали відкриті відповіді та 2 – закриті. Закриті питання були пов'язані з матеріалом, який слухачі вивчали протягом зустрічей. Відкриті питання давали можливість з'ясувати думки слухачів щодо використаного до них підходу навчання.

За результатами дослідження (рис. 1) відомо, що слухачі теми «Інформаційна безпека педагогічного працівника», які працювали з віртуальною дошкою на основі контекстного підходу, мали вищий рівень активності та кращу успішність, ніж при проведенні занять лекційним методом з використанням презентацій в PowerPoint (за результати тестування, по середньому балу всієї групи слухачів перша група отримала 84 бали, друга група 72 бали). Крім того, в відкритих відповідях слухачі зазначили, що відчувають позитивний ефект від занять з використанням віртуальної дошки, де інформація про навчальні матеріали є більш доступною, що допомагає їм легше зрозуміти теми. Здобувачі відчувають себе готовими до початку лекцій, тому що вже мають початкові знання про матеріал, який

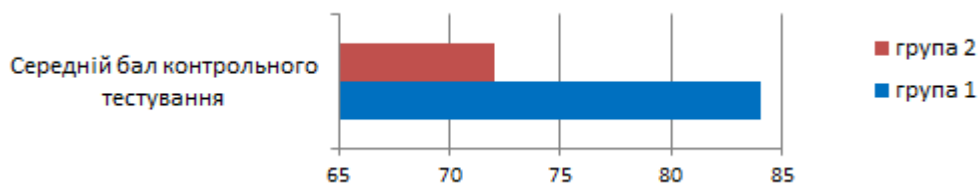

Рис. 1. Результати тестування слухачів 1 та 2 групи після проходження навчання

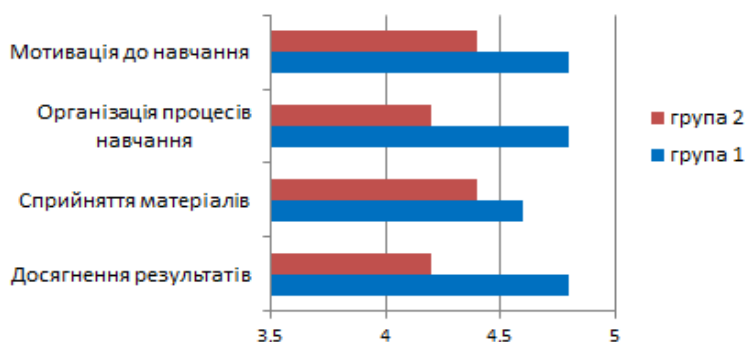

Рис. 2. Аналіз якості проведення лекцій для слухачів 1 та 2 групи після проходження навчання

був викладений. Крім того, їхня мотивація до навчання і цікавість до матеріалу зростає порівняно з процесом навчання за допомогою лекційного методу.

Для аналізу якості проведення занять з контекстним підходом, слухачам необхідно було розставити бальні діапазони (від 1 до 5) для здійснення оцінювання (рис. 2):

1) Досягнення результатів (1 – при даному підході низький рівень досягнення результатів; 5 – слухачі абсолютно задоволені процесом навчання).

2) Сприйняття матеріалів (1 – матеріал викладений недостатньо, важко сприймається; 5 – матеріали викладені доступно, легкі для засвоєння).

3) Організація процесу навчання (1 – низький рівень; 5 – високий рівень).

4) Мотивація до навчання (1 – низький рівень; 5 – високий рівень).

Відповіді розділились таким чином:

1) Досягнення результатів (1 група – 4,8 бали; 2 група – 4,2 бали).

2) Сприйняття матеріалів (1 група – 4,6 бали; 2 група – 4,4 бали).

3) Організація процесу навчання (1 група – 4,8 бали; 2 група – 4,2 бали).

4) Мотивація до навчання (1 група – 4,8 бали; 2 група – 4,4 бали).

Тобто, середній бал оцінювання першою групою якості проведених лекцій, після проведення занять контекстним методом був оцінений вище, як більш організований, мотиваційний, і який сприяє вищому досягненню результатів.

Висновки та подальші перспективи досліджень. Підсумовуючи вищенаведене, варто зазначити, що освіта дорослих наразі є актуальною для фахівців усіх сфер діяльності. За умови дотримання вищезазначених вимог побудова освітнього процесу навчання дорослих на засадах контекстного навчання дасть можливим практично реалізувати методи, форми та способи проведення занять, здійснить якісний перехід від навчальної до професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Androshchuk, I., Pohrebniak, D., Kulchytskyi, V., Kuznetsova, H., Zhyhora, I. Application of context-based learning in modern pedagogy. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2022. P. 22-28.
2. Погребняк Д, Павлюк І. Застосування контекстного навчання в освітньому процесі ВВНЗ. VI Міжнародна науково-практична конференція. Київ. 2022.
3. Baran M., Sozibilir M. An Application of Contextand Problem-Based Learning (C-PBL) into Teaching Thermodynamics. *Research in Science Education*. 2017.
4. Вихрущ В.О. *Андрагогічна парадигма: загальнонауковий контекст*. Тернопіль: Крок, 2019. 417 с.
5. Вихрущ В.О. Контекстний підхід до освіти дорослих: теоретичний та техномагічний аналіз : монографія. Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків: ФОРМ, 2020. 546 с.
6. PerinD. Facilitating StudentLearning Through Contextualization. Assessment of Evidence Series. *CCRC Working Paper*. New York: Columbia University. 2011. No. 29. P.62. URL: <https://ccrc.tc.columbia>.

edu/media/k2/attachments/facilitating-learning-contextualization-working-paper.pdf (дата звернення 10.03.2023)

7. Андрощук І. М., Калюжна Т. Г., Піддячий В. М., Шарошкіна Н. Г. Навчання дорослих в умовах неформальної освіти: практичний посібник. К.: ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України, 2019. 215 с.

8. Про освіту дорослих: проєкт Закону України від 10.02.2022 № 7039. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1216182> (дата звернення 11.03.2023).

9. Проєкт ЗУ «Про освіту дорослих». 12.01.2023 URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vru-prijnyala-u-pershomu-chitanni-proyekt-zu-pro-osvitu-doroslih> (дата звернення 11.03.2023).